

הקשר לאירועי הגדר: תשובות לשאלות נפוצות

מה הוביל לאירועים ליד הגדר בעזה?

הירי הקטלני במפגינים בחודש האחרון ליד הגדר בין ישראל לרצועת עזה מניב תגובות בעולם כולו. גורמים פוליטיים בישראל מתארים את המתרחש כאיום נקודתי, שיוזם חמאס, על גבולותיה הריבוניים של ישראל. בכך הם מוחקים הקשר רחב יותר, של מערכת יחסים ארוכת שנים, שמנהלת ישראל עם תושבי הרצועה: שליטה בתמישים שנה, ששיאה [בסגר](#) חמור, הנמשך כבר למעלה מעשור. המחאה הנוכחית אינה מנותקת מהקשר זה, ומהסכסוך האזורי על מורכבויותיו, ופתרונה לא יושג באמצעים צבאיים.

בלי קשר לזהות המוחים, הגופים שמארגנים אותם או הנושאים שאותם הם מבקשים לקדם, אוסר הדין הבינלאומי על שימוש בכוח קטלני אלא אם הוא נחוץ כדי למנוע פגיעה בחיי אדם – ובמקרה זה, רק כאמצעי אחרון ובמידה הנדרשת להסרת הסיכון בלבד. בשום מקרה, השתתפות בהפגנת מחאה, גם אם אינה "מחאה שקטה" וכוללת התפרעויות או הפרות סדר, אינה מהווה כשלעצמה השתתפות ישירה במעשה איבה או סיכון חיים קונקרטי שניתן להגיב כלפיו בירי. אין ספק כי האובדן בנפש בסמוך לגדר יכול וצריך היה להימנע לו נהג הצבא על פי הוראות אלה של הדין הבינלאומי.

תושבי רצועת עזה חיים כבר למעלה מעשור תחת מגבלות תנועה מחמירות ביותר שמטילה ישראל, בהם סגר ימי, אווירי ויבשתי. מציאות חייהם הבלתי נסבלת עוד הידרדרה בעקבות שלושה סבבים מסלימים של לחימה, והביאה [לתשתיות קורסות](#) ולחסכים חמורים במשאבים אלמנטריים כאספקה סדירה של מים, חשמל וסילוק שפכים.

רק ישראל אשמה בהידרדרות?

ישראל מנהלת מול תושבי עזה [משטר היתרים](#) שרובו איסורים. היא שמחליטה מי ומה נכנס לעזה ומי ומה יוצא, ומתי, והיא [שמפרידה במכוון](#) בין חלקי הטריטוריה הפלסטינית, בין היתר כדי שרצועת עזה תתקבע כיישות נפרדת. התוצאה היא, בין היתר, [כלכלה](#) קורסת, [משפחות שסועות](#), [שירותי רפואה](#) לקויים, [פוטנציאל משובש](#). מובן שהפילוג הפנים-פלסטיני והסנקציות ההדדיות שמטילים הצדדים מחמירים את מצב תושבי עזה, כפי שהסגירה המתמשכת של מעבר רפיח למצרים עוד מקצינה את מצוקת הסגר הישראלי. התושבים מתקיימים בחבל ארץ שמתנדנד מזה זמן על ספו של משבר הומניטרי, שקועים במציאות ללא אופק. בין היתר, מטרת המחאה היא להיראות, לתבוע פתרון.

פתרון דורש פעולה מדינית רחבה ושואפת טוב, שתוצאתה הסופית תהיה סיום הכיבוש. בדרך לשם יש הרבה מאוד שאפשר לעשות כדי לשפר באופן מידי את מצוקת תושבי עזה (ראו מטה).

מהו אזור החיץ ליד הגדר?

מדינת ישראל מגבילה את הגישה של תושבי הרצועה אל השטחים שבקרבת הגדר כבר שני עשורים, ומ-2005, עם יישום תוכנית ההתנתקות, אוכפת "אזור חיץ" בתוך שטח הרצועה. ניסיונות של ארגון "גישה" לקבל מידע מדויק באשר לרוחבו של אזור זה ובאשר למנגנון התיאום של כניסת חקלאים לאדמותיהם שנמצאות באזור, הניבו במשך השנים תשובות סותרות.

באזור החיץ, שרשמית נמתח 300 מטרים מהגדר, מתרחשים מקרים של ירי באזרחים גם בשגרה, ובפועל [גם מי שנכנס עד 1,500 מטר](#) מהגבול הסתכן לעתים בירי מצד הצבא הישראלי. כך למשל, ימים ספורים לפני פרוץ מחאות יום שישי, בסוף מרץ 2018, נורה למוות באזור החיץ מוחמד עטא אבו ג'אמע, חקלאי פלסטיני בן 59. בנוסף לאובדן המיותר של חיי האדם, הירי השוטף, ופעילות הצבא בתוך שטח הרצועה, מסכנים את החקלאות בעזה החיונית להתפתחות כלכלית ברצועה, ואת חיי התושבים.

השליטה הישראלית סמוך לגדר אינה מסתכמת בירי לעבר חקלאים ואזרחים השוהים בו. בשלהי 2015 אישר הצבא לראשונה [שהוא מרסס](#) את השטחים הקרובים לגדר הגבול ברצועה בקוטלי עשבים, כדי להשאיר את האזור חשוף. הריסוס הזה, שקורה כמה פעמים בשנה באזורים שונים ליד הגדר, פוגע ביבולים רבים במרחק גדול מהגדר, ואין לדעת מהם נזקיו לטווח ארוך.

חקלאים אומדים את נזק הריסוס באזור החיץ, ינואר 2018. צילום: גישה

ירי באזורי חיכוך אינו מוגבל לאזור הגדר; ישראל גם מגבילה את האזור המותר לדיג לעד שישה מיילים ימיים מחופי הרצועה, ודייגים נורים מדי שנה, גם נפצעים ונהרגים, סירותיהם מוחרמות, ולעתים הם נעצרים. הדיג בסמוך לחופי עזה הפך [למלאכה מסוכנת](#).

עמדת "גישה", כפי שהתפרסמה כבר לפני שנים אחדות, היא שדיני כיבוש חלים על פעולותיה של מדינת ישראל כלפי תושבי עזה ולפיכך אם ישראל מחליטה להגביל תנועה לצרכי ביטחון קונקרטיים, היא מחויבת לאזן הגבלות כאלה עם חובתה לאפשר חיים אזרחיים תקינים, לרבות פרנסה וייצור מזון. ככל שישראל מנהלת לחימה עם חמושים ברצועת עזה, עליה לנקוט אמצעים כדי להגן על האוכלוסיה האזרחית בעזה. יודגש שוב כי כניסה לאזור הגבול לכשעצמה אינה מצדיקה ירי במי שאינו חמוש ואינו מעורב בלחימה. בנוסף, לטעמנו על ישראל לפצות את מי שנפגע מחסימת הדרך לאזור זה, לרבות חקלאים שפרנסתם נפגעת בשל האיסור על עיבוד אדמותיהם ותושבי האזור אשר גישתם לשירותים ומשאבים באזור זה נחסמת.

האם לא נכון לומר שישראל מונעת תנועה מתוך שיקולי ביטחון?

לישראל זכות לבחון פרטנית כל מקרה של מי שמבקש להיכנס לתחומה, אך בפועל היא מונעת באופן גורף מציבורים שלמים גישה לצרכים נחוצים. כל זאת, בלא קשר לזכותה להגנה ולשיקולי ביטחון, אלא מתוך רצון פוליטי לנתק את עזה מהגדה המערבית. ברבות השנים התפתחה דוקטרינה, שגורמים בצבא כינו "מדיניות הבידול", ומהותה להכביד על הקשרים בין שני חלקי הטריטוריה הפלסטינית, שלא רק שהיו אמורים להרכיב את המדינה הפלסטינית לפי החלטות בינלאומיות והסכמים שעליה חתומה ישראל, אלא גם חולקים ביניהם חברה, שפה, תרבות, כלכלה וקשרי משפחה.

גורמי ביטחון הסבירו בעבר שמדיניות הבידול נועדה ללחוץ על שלטון החמאס ולסייע לרשות הפלסטינית, אך בפועל המדיניות פוגעת, למשל, בגורמים בחברה האזרחית בעזה. סטודנטים מעזה אינם רשאים ללמוד באוניברסיטאות הגדה המערבית; נמנע מעבר של צוותים רפואיים, של אקדמאים ושל מומחים טכניים, גם לצורך השתלמויות והכשרות. משפחות לא יכולות להיפגש, אלא בנסיבות קיצוניות – חתונה, מוות או מחלה סופנית – ומי שרשאים לבקש היתר לנוע בנסיבות אלה, הם רק בני משפחה מדרגה ראשונה.

הרי ישראל התנתקה מעזה, לא?

יישום תוכנית ההתנתקות ב-2005, שבה ביטלה ישראל את ישיבת הקבע של חיילים ושל אזרחים יהודים ברצועה, יצרה אצל רבים אשליה שבכך סיימה ישראל את יחסיה עם רצועת עזה, וגם את אחריותה כלפי תושביה. בפועל, ישראל מנהלת משטר מניעות, איסורים והגבלות על תושבי רצועת עזה כבר שלושה עשורים ומחזיקה את הרצועה תחת סגר.

במה מתבטאת השליטה הישראלית בעזה?

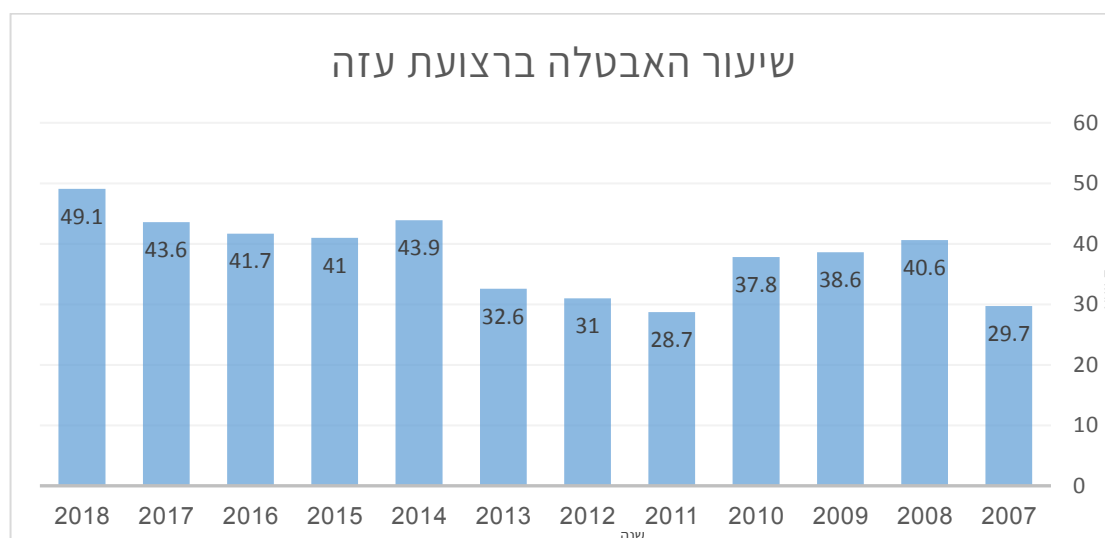
ישראל שמרה לעצמה היבטים מרחיקי לכת של שליטה על תושבי הרצועה, ולהחלטותיה משמעותיות דרמטיות – עד כדי חיים ומוות, אך גם לקיום חיי משפחה, עסקים, החלטות קריירה, מצב בריאותי, חיי תרבות, פנאי ואושר אישי – על כמעט כל פרט בחיי התושבים.

מה המצב בעזה בלי קשר לאירועים ליד הגדר?

תושבי רצועת עזה חיים תחת סגר מתמשך. כיום, רק שני מעברים משמשים אותם לתנועה מעזה ואליה: [רפיח](#) [למצרים](#) ו**[ארז לישראל ולגדה המערבית](#)**. כאשר מעבר רפיח סגור – ומאז קיץ 2013 הוא סגור רוב הזמן – מעבר ארז, שבשליטת ישראל, הוא השער הבלעדי שדרכו ניתן לצאת מעזה או להיכנס אליה. ישראל מגבילה יציאת פלסטינים מרצועת עזה דרך מעבר ארז בעיקר לשלוש קבוצות: סוחרים, חולים ומלוויהם ומקרים הומניטריים חריגים, וזהו. מי שלא משתייך לרשימה הצרה אינו רשאי לבקש מישראל כלל היתר מעבר לעזה או ממנה. גם המעטים שרשאים להגיש בקשה להיתר נתקלים ב**[מגוון קשיים](#)**, שמונעים מהם לממש את זכותם לנוע.

מעבר הסחורות הפעיל היחיד אל ומתוך הרצועה כיום הוא **[כרם שלום](#)**, שבדרום הרצועה, והוא בשליטתה המלאה של ישראל. כיום מתירה ישראל לרוב הסחורות להיכנס לרצועה, אך מגבילה מאוד, עד אוסרת, כניסת פריטים שהיא מגדירה "**[דו-שימושיים](#)**". הרשימה הזאת ארוכה ועמומה, וכוללת פריטים חיוניים כמו ציוד רפואי, ציוד תקשורת וחלקי חילוף, וקיומה מעכב ומונע התפתחות כלכלית ברצועה.

כתוצאה מאלה שיעור האבטלה בעזה ב-2017 עמד במוצע על יותר מ-43 אחוזים; ברבעון האחרון של 2017 היה שיעור האבטלה בקרב צעירים (מתחת לגיל 29) – 61 אחוזים. 70 אחוזים מהאוכלוסיה תלויים בסיוע הומניטרי.

כבר זמן רב שאספקת החשמל היא ארבע שעות, שלאחריהן –16-12 שעות נתק. מעל מאה מיליון ליטרים של שפכים לא מטופלים מוזרמים לים מדי יום. המים בברזים אינם ראויים לשתיה. תרופות חיוניות חסרות, מכשור רפואי חלקי ושחוק. קיים מחסור כרוני ביחידות דיור, בכיתות לימוד, במרפאות.

[עוד על מעבר סחורות ואנשים, [כאן](#).]

עזה בחשיכה. צילום: גישה

מדוע אתם מטילים על ישראל אחריות ולא על חמאס?

על הפעולות של ישראל בשטח הפלסטיני חלים דיני הכיבוש, לרבות ברצועת עזה. ישראל אמנם ויתרה על שליטה בהיבטים משמעותיים מסוימים ברצועת עזה, ובהם גורמים אחרים מפעילים סמכויות שלטוניות, אולם ישראל מחויבת כלפי האזרחים באותם תחומי חיים שבהם לא ויתרה על השליטה, ושהם אינה מאפשרת לגורמים אחרים להפעיל סמכויות שלטוניות. למשל, היא מחויבת לשמור על חופש התנועה של תושבי עזה מתוקף שליטתה הכמעט מוחלטת במעברים ומכך שהיא מונעת הקמה של נמל ימי ואווירי. היא לא עושה זאת.

הכוח הכובש נושא בהתחייבות כפולה: לספק ביטחון, לרבות הביטחון שלו עצמו וזה של האוכלוסיה האזרחית בישראל, וגם להשיב ולהבטיח את התפקוד של החיים הציבוריים, קרי חיים אזרחיים תקינים, ברצועת עזה. חמאס, כממשלה בפועל ברצועה, וגם כצד בסכסוך, נושא אף הוא במחויבויות כל פי המשפט ההומניטרי הבינלאומי וחוקי זכויות האדם. העובדה שהוא מפר את החוקים האלה לא פותרת את ישראל ממחויבויותיה.

בנוסף, לאחר יישום תוכנית ההתנתקות, לתושבי עזה אין למעשה מעמד משפטי ברור ואין מערכת דינים שחלה על יחסיהם עם ישראל אשר [מעניקה להם זכויות](#).

ומה עם מצרים?

בין תושבי רצועת עזה למצרים מפריד מעבר רפיח. מאז נפל שלטון מובארכ, ב-2011, ועד אמצע 2013, מעבר רפיח היה מרכזי עבור תושבי עזה שביקשו לצאת לחו"ל בשעה ישראל מנהלת את משטר ההיתרים המחמיר שלה במעבר ארז. כשרפיח היה פתוח באופן סדיר נרשמו בו מדי חודש כ-40 אלף כניסות ויציאות. המצב השתנה ביולי 2013, כשעלה א-סיסי לשלטון ומאז המעבר סגור רוב הזמן. ב-2016 הוא נפתח 42 ימים לא רצופים בלבד, ונספרו בו רק 3,520 כניסות ויציאות בממוצע חודשי. במהלך 2017 כולה היה המעבר פתוח רק 36 ימים, שבהם עברו בו, לפי ממוצע חודשי, 2,930 איש.

שר הביטחון לשעבר, משה יעלון, [ניסח](#) זאת כך ב-2015: "רצועת עזה של היום תלויה במדינת ישראל. המוצא של עזה לעולם הוא דרכנו." ברור שלתושבי עזה נחוץ שמעבר רפיח ייפתח בקביעות כדי לאפשר תנועה תקינה. עם זאת, מעבר דרכו פותר רק חלק מהצרכים. הקשר החשוב של התושבים הוא לגדה המערבית, החלק האחר של הטריטוריה הפלסטינית, תנועה דרך רפיח לא פותרת את הצורך הזה.

מה ישראל יכולה לעשות?

סבבים חוזרים של לחימה הראו שהפתרון למצב המורכב אינו צבאי. יש גורמים שונים, שאינם ישראל, שמשפיעים על המציאות בעזה – הפילוג הפלסטיני, מצרים, הקהילה הבינלאומית – ויציאה מהמשבר תדרוש שיתוף פעולה של כולם, אך עד שיושג פתרון כולל, יש הרבה מאוד שניתן לעשות, ולאחר, כדי להקל על הסבל המיותר של האוכלוסיה.

1. הסרת מגבלות התנועה על תושבי רצועת עזה.

לישראל אחריות לאפשר תנועה סדירה של אנשים וסחורות בין עזה לגדה, שעדיין חולקות כלכלה אחת, מערכת חינוך אחת, מערכת בריאות אחת, ואינספור קשרים משפחתיים, תרבותיים, עסקיים וחברתיים ולאומיים. עליה גם לאפשר תנועה אל ומתוך ישראל וחו"ל, ככל הנדרש לחיים אזרחיים תקינים, בכפוף לבדיקות פרטניות בלבד.

2. שיקום התשתיות בעזה.

ישראל היא הגורם המאשר כל תוכנית בנייה ברצועה, כמו גם את רשימת הסוחרים, המפיצים והקבלנים. על ישראל לאפשר כניסת כל החומרים הדרושים לצורך שיקום ושיפור התשתיות ברצועה, ולהבטיח שבדיקות ביטחוניות ייעשו במהירות וביעילות על מנת שהפריטים הנחוצים יכנסו לרצועה במהירות ובכמות מספקת.

3. הסרת ההגבלות על מכירת תוצרת מעזה בגדה המערבית וישראל.

עד 2007 ישראל והגדה המערבית היו השווקים העיקריים של סחורה מרצועת עזה, ונמכרו בהן כ-85 אחוז מהסחורות שיצאו מהרצועה. כיום, מוצרים מעטים ובכמות מוגבלת, נכללים ברשימה שישראל מתירה לשווק מהרצועה לגדה המערבית ולישראל. סגירת השווקים מהווה את אחד הגורמים המרכזיים לשיתוק הכלכלי ברצועה, לקריסת עסקים רבים ולאבטלה הגבוהה, שהובילו בתורם לתלות המשמעותית של תושבי הרצועה בסיוע הומניטרי. על ישראל להתיר, מיד, שיווק מלא של כל המוצרים, ללא הגבלה כמותית.

סיכום

האירועים הקטלניים שאנו עדים להם לאחרונה הם תוצאה של סכסוך שנמשך מאה שנה, כיבוש שנמשך 50 שנה וסגר, שנמשך כבר מעל עשור, ולהם השלכות נרחבות וקשות על חיי שני מיליון תושבי הרצועה. ההגבלות הגורפות והשרירותיות על תנועה, שמשיטה ישראל, עוצרות את הכלכלה, רומסות את התקווה וחייבות להיפסק מיד.

למען שמירה על זכויותיהם של תושבי הרצועה ולטובת האזור כולו על ישראל לשנות מהותית את מדיניותה כלפי הרצועה, להפריד בין צרכיה הביטחוניים ושאיפותיה המדיניות לבין זכויות האדם של תושבי הרצועה ולהכיר באחריותה כלפי חיי היומיום התקינים של האוכלוסיה האזרחית ובזכותה לחופש תנועה.